മൊഡ്യൂൾ III & IV

ഹാസ്യത്തിന്റെ ഉല്പത്തി

എം പി പോൾ

മലയാള നിരൂപണ സാഹിത്യത്തിലെ അതികായനാണ് പ്രൊഫ. എം പി പോൾ (1904–1952).മുണ്ടശ്ശേരി,മാരാർ എന്നിവരുൾപ്പെടുന്ന മലയാളവിമർശനത്രയത്തിലെ അംഗമായിരുന്നു.

നോവൽസാഹിത്യം, ചെറുകഥാസാഹിത്യം സൗന്ദര്യ നിരീക്ഷണം തുടങ്ങിയവയാണ് പ്രധാനകൃതികൾ.

ലേഖനസാരം

ജീവിതത്തെ ആർക്കും തൃപ്തികരമായി നിർവചിക്കാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. അതേ അവസ്ഥ തന്നെയാണ് ചിരിയുടേതും എന്നു പറയുന്നതുപോലെയാണ് ചിരിയുടെ ഉറവിടത്തെക്കുറിച്ച് 'ഹാസ്യത്തിന്റെ ഉൽപ്പത്തി' എന്ന ലേഖനത്തിൽ എം പി പോൾ വിലയിരുത്തുന്നത്. ചിരിക്ക് നിദാനമായി നിരവധി ഘടങ്ങൾ ഉണ്ട്. അവയുടെ സാമാന്യസ്വഭാവം കണ്ടത്തേണ്ടതുണ്ട്. ചിരിയുടെ ഉറവിടത്തെക്കുറിച്ച് പല നിർവചനങ്ങളുമുണ്ടെങ്കിലും ഒന്നും പൂർണമായി അംഗീകരിക്കാനാവില്ല എന്നാണ് എം.പി.പോൾ പറയുന്നത്. കാരണം ദുർഘടമായ ഒരു വിഷയമാണത്. പുതിയ മനഃശാസ്ത്രജ്ഞന്മാരുടെ സിദ്ധാന്തം ചിരിയുടെ ഉത്ഭവം ഒരുതരം ഇക്കിളിയിൽ നിന്നാണെന്നാണ്. മനസ്സും ദേഹവും തമ്മിലുള്ള ഗാഢബന്ധമാണ് ഇതിന്റെ അടിസ്ഥാനം. ഹാസ്യത്തിന്റെ ഉൽകൃഷ്ടഭാവങ്ങൾ മനസ്സിന്റെ ഒരുതരം ഇക്കിളിയിൽനിന്നാണ് ജന്മംകൊള്ളുന്നതെന്ന് മനഃശാസ്ത്രജ്ഞരുടെ അഭിപ്രായം മുഖവിലക്കെടുത്താൽ ചിരി ചില അനുഭവവിശേഷങ്ങളുടെ പ്രത്യാഘാതമാണെന്നേ തെളിയൂ. ഈ അനുഭവങ്ങളുടെ സാമാന്യ സ്വഭാവം കണ്ടെത്തേണ്ടതുണ്ട്.

അരിസ്റ്റോട്ടിലിന്റെ അഭിപ്രായത്തിൽ അധഃപതനമാണ് ഹാസ്യത്തിന് നിദാനം. ദുരഹങ്കാരിയായിരിക്കുന്ന ഒരാൾക്ക് നേരിടുന്ന അപകർഷം മറ്റുള്ളവരെ വിനോദിപ്പിക്കും. വലിയ അഹങ്കാരത്തോടെ നടന്നുപോകുന്ന ഒരാൾ പഴത്തൊലിയിൽ ചവുട്ടി വീണുപോയാൽ ചിരിച്ചുപോകുന്നത് അതുകൊണ്ടാണ്. ഇതുപോലെ മാനസികാലോകത്തിലും ഭാഷയിലും സംഭവിക്കുന്ന അവിചാരിതമായ അപകർഷം ഹാസ്യഭാവങ്ങൾക്ക് ജന്മം നല്കുന്നുവെന്ന അരിസ്റ്റോട്ടലിയൻ സിദ്ധാന്തത്തെ പൂർണ്ണമായി അംഗീകരിക്കാൻ കഴിയില്ലെന്ന് ലേഖകൻ പറയുന്നു. ബസ്സ് വഴിയാത്രക്കാരന്റെ മേൽ അവിചാരിതമായി മുട്ടാൻ പോകുമ്പോൾ പെട്ടെന്ന് എടുത്തുചാടുന്ന യാത്രക്കാരൻ ബസ്സിലിരിക്കുന്ന യാത്രക്കാരിൽ ചിരിയുളവാക്കും. ഇതയാളിലുള്ള അധഃപതനം കൊണ്ടല്ല. സദ്ഗുണങ്ങൾ

നിറഞ്ഞ പല കഥാപാത്രങ്ങളും നാടകത്തിൽ ഹാസ്യവിഷയമാകാറുണ്ട്. ഉദാഹരണ മായി മോളിയറുടെ അൽസെസ്റ്റ് എന്ന കഥാപാത്രത്തെ എം.പി.പോൾ എടുത്തുകാട്ടുന്നു.

ഒരു വിധത്തിൽ അല്ലെങ്കിൽ മറ്റൊരുവിധത്തിലുള്ള അധ:പതനമാണ് ഹാസ്യ ത്തിന് നിദാനമെന്ന് അരിസ്റ്റോട്ടിൽ പറയുന്നു. ദുരഹങ്കാരിയായ ഒരാൾക്ക് പെട്ടെന്ന് നേരിടുന്ന അപകർഷം മറ്റുള്ളവരെ ചിരിപ്പിക്കും. കൈയും കാലും വീശി ആകാശ ത്തിൽ തല ഉരുട്ടി അമ്പട ഞാനേ എന്ന ഭാവത്തിൽ നടന്നുപോകുന്ന ഒരാൾ ഒരു പഴ ത്തൊലിയിൽ ചവുട്ടി മറിഞ്ഞു വീണാൽ കാണികൾ അയാളെ നോക്കി ചിരിക്കുന്നത് സ്വാഭാവികമാണ്. അതുപോലെ മാനസികലോകത്തിലും ഭാഷയിലും സംഭവിക്കുന്ന അവിചാരിതമായ അപകർഷമാണ് ഹാസ്യഭാവങ്ങൾക്ക് നിദാനമെന്ന് അരിസ്റ്റോട്ടിൽ പറ യുന്നു.

എം.പി. പോളിന്റെ അഭിപ്രായത്തിൽ അത് ഭദ്രമായ ഒരു സിദ്ധാന്തമല്ല. ഹാസ്യഭാ വമുളവാക്കുന്ന സംഗതികളിൽ ഒന്നുമാത്രമാണ്. അധഃപതനത്തിനുനേരേ വിപരീതമായ ഗതിയും ചിലപ്പോൾ ഹാസ്യവിഷയമാകും. ബസ്സിൽ യാത്ര ചെയ്യുമ്പോൾ അതിന്റെ വരവ് ഗൗനിക്കാതെ അലക്ഷ്യമായി നടന്നുപോകുന്ന വഴിപോക്കൻ ബസ് അയാളെ തൊട്ടുതൊട്ടില്ല എന്ന അവസ്ഥയിൽ പെട്ടെന്ന് റോഡരികിലേക്കെടുത്തു ചാടുമ്പോൾ ബസ്സിലിരിക്കുന്നവർ ചിരിക്കും. ഇവിടെ വഴിപോക്കന് അധഃപതനമൊന്നും ഉണ്ടായിട്ടില്ല. ചാടിയപ്പോൾ നിലത്തുനിന്ന് കുറച്ചുകൂടി ഉയരുകയാണ് അയാൾ ചെയ്തത്. എന്നിട്ടും ബസ്സിലുള്ളവർ ചിരിക്കാൻ കാരണമെന്നത് എന്ന ചോദ്യം അവശേഷിക്കും. സദ്ഗുണ ങ്ങൾ നിറഞ്ഞ പല കഥാപാത്രങ്ങളും നാടകത്തിൽ ഹാസ്യവിഷയമാകാറുണ്ട്. അവ യുടെ അധഃപതനമാണ് അതിന്ന് കാരണമെന്ന് പറയാൻ കഴിയില്ല. മോളിയറുടെ അല സെസ്റ്റ് എന്ന കഥാപത്രം ഉത്കൃഷ്ടഗുണസമ്പന്നനാണ്. പക്ഷേ ഒരു ഹാസ്യകഥാപാത്ര മായിട്ടാണ് നാടകത്തിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നത്. അതുകൊണ്ടുതന്നെ ഒരു കാര്യം വ്യക്തമാ ണ്. ഹാസ്യത്തിന്റെ മർമ്മം അധഃപതനമല്ല എന്ന കാര്യം.

അതിശയീകരണമാണ് ഹാസ്യത്തിന് നിദാനമെന്ന അഭിപ്രായത്തെക്കുറിച്ച് എം. പി.പോൾ പറയുന്നത് അതിൽ അല്പം വാസ്തവമുണ്ടെന്നാണ്. ഹാസ്യകാരന്മാർ സാധാ രണ പ്രയോഗിക്കാറുള്ള ഒരു തന്ത്രമാണ് അതിശയോക്തി. ഹാസ്യചിത്രകലയുടെ മുഖ്യോപായവും മറ്റൊന്നല്ല. നേതാക്കന്മാരുടെ ആകൃതിയിലോ പ്രകൃതത്തിലോ ഉള്ള സ്ഥായിയായ ഒരു വികൃതലക്ഷണം കണ്ടെത്തി. അതിനെ പർവ്വതീകരിക്കുകയാണ് ഹാസ്യചിത്രകാരന്മാർ ചെയ്യാറുള്ളത്. മുസ്സോളിനിയുടെ ശിലാപ്രതിമയ്ക്കു തുല്യമായ സ്ഥൂലതയും, ഹിറ്റ്ലറുടെ മുറിമീശയും. ചർച്ചിലിന്റെ ചുരുട്ടും, ചേമ്പർവെയിന്റെ കുട യും, ലോയിസ് ജോർജ്ജിന്റെ മുഖത്തുള്ള വർത്തുളതയും ഇതിന്നുദാഹരണങ്ങളായി എം.പി.പോൾ ചൂണ്ടിക്കാണിക്കുന്നുണ്ട്.

പദപ്രയോഗത്തിലെ അതിശയോക്തിയും ചിലപ്പോൾ ഹാസ്യോത്പാദനത്തിനു കാരണമാകാറുണ്ട്. സൂരിനമ്പൂതിരിപ്പാടിന്റെ ചാപല്യങ്ങളും കാർത്ത്യായനിയമ്മയുടെ സൽക്കാരസംരംഭങ്ങളും അതിശയോക്തി കലർത്തിയാണ് വർണ്ണിച്ചിട്ടുള്ളത്. അതിശയോക്തി വൈചിത്ര്യത്തിൽ അദ്വിതീയനായ വ്യക്തിയാണത്രേ ഫ്രാൻസിലെ ഹാസ്യസാഹിത്യകാരനായ റാബലേയ്. എന്നാലും ഇത് ഹാസ്യപ്രയോഗത്തിലുള്ള തന്ത്രമെന്നല്ലാതെ ഹാസ്യത്തിന്റെ ഹേതുവാണെന്ന അഭിപ്രായം എം.പി. പോളിനില്ല.

അതിശയോക്തി ഇല്ലെങ്കിലും ഹാസ്യമുണ്ടാകാം എന്നു പറയുന്നു എം.പി.പോൾ. ഉദാഹരണങ്ങളും നിരത്തുന്നുണ്ട്. ജെയിൻ ഓസ്റ്റിൻ, ആർണോൾഡ് ബെന്നറ്റ്, ഗാത്സ്വർത്തി മുതലായ സാഹിത്യകാരന്മാരുടെ കൃതികളിലും ഹാസ്യപ്രയോഗം ധാരാളമുണ്ട്. അവരാരും അതിശയോക്തി പ്രയോഗിച്ചിട്ടുമില്ല. അതിശയോക്തിക്കു പകരം ന്യൂനോക്തിയാണ് പ്രയോഗിച്ചിട്ടുള്ളത്. മൂർഖൻപാമ്പു കടിച്ചാൽ ഒരു സുഖവുമില്ല എന്നു പറയുന്നത് ന്യൂനോക്തിക്കുദാഹരണാണ്.

ഹാസ്ലിറ്റ് തുടങ്ങിയ നിരൂപകന്മാർ വൈരുദ്ധ്യബോധത്തിലാണ് ഹാസ്യത്തിന്റെ പ്രഭാവം കണ്ടെത്തുന്നത്. രണ്ടു കഥാപാത്രങ്ങൾക്കു തമ്മിൽ രണ്ടവസ്ഥക്കുതമ്മിൽ, അതുമല്ലെങ്കിൽ ഒരേ പാത്രത്തിന്റെ രണ്ടവസ്ഥകൾക്കു തമ്മിലുള്ള പരസ്പര വൈരുദ്ധ്യമാണ് ഹാസ്യത്തിന്റെ ഉല്പത്തിയുടെ ഉറവിടം എന്ന അഭിപ്രായക്കാരാണ്. വാമനൻ ഉപഹാസ്യതയെ പ്രാപിക്കുന്നതു ഫലത്തിന്റെ ഉന്നതിയും വാമനന്റെ വാനമത്വവും തമ്മിലുള്ള അന്തരംകൊണ്ടാണ്. മനുഷ്യശരീരത്തിലെ ചില വൈരൂപ്യങ്ങൾ ഹാസ്യവിഷയമാകുന്നത് മനുഷ്യശരീരത്തിന്റെ സാധാരണ ഘടനയും അതിന്റെ വൈരൂപ്യവും തമ്മിലുള്ള പരസ്പര വിരുദ്ധതകൊണ്ടാണ്. പദപ്രയോഗത്തിലും ഈ വൈരുദ്ധ്യം കാണാൻ കഴിയുമത്രേ. അതുപോലെ ഒരു വാക്യത്തിന്റെ പ്രത്യക്ഷവും പരോക്ഷവുമായ അർത്ഥങ്ങൾക്കു തമ്മിൽ വൈധർമ്മ്യമുണ്ടെങ്കിലും അതൊരു ഫലിതമായിത്തീരാവുന്നതാണെന്ന് അവർ പറയുന്നു.

ഈ സിദ്ധാന്താത്തെയും എം.പി.പോൾ പരിപൂർണ്ണമായി ഉൾക്കൊള്ളുന്നില്ല. ഹാസ്യപ്രതീതി ഉളവാക്കുന്ന പല സന്ദർഭങ്ങളിലും ഏതാണ്ടൊരു വൈരുദ്ധ്യപ്രകടനം കാണാറുണ്ട്. പക്ഷേ വൈരുദ്ധ്യമില്ലാത്ത സന്ദർഭങ്ങളിലും ഹാസ്യമുണ്ടാകാറുണ്ട്. പാസ്ക്കൾ ഇതിനെക്കുറിച്ച് പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. അന്യോന്യം സാദൃശ്യമുള്ള രണ്ടുപേരിൽ ഒരാളെമാത്രം കണ്ടാൽ, ആരും ചിരിക്കില്ല. രണ്ടുപേരെയും ഒരുമിച്ചുകണ്ടാൽ ചിരിക്കുകയും ചെയ്യും. ഇവിടെ വൈരുദ്ധ്യമല്ല സാദൃശ്യമാണ് ഹാസ്യത്തിന് നിദാനമെന്ന് എം.പി.പോൾ വ്യക്തമാക്കുന്നു. പ്രസംഗിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ ഒരു പ്രാവശ്യം മൂക്കു ചൊറിഞ്ഞാൽ അതാരും ശ്രദ്ധിക്കില്ല. പക്ഷേ പറയുന്ന ഓരോ വാക്യത്തിനിടയ്ക്കും മൂക്കു ചൊറിഞ്ഞു കൊണ്ടിരുന്നാൽ ശ്രോതാക്കൾ അത് ശ്രദ്ധിക്കുകയും ചിരിക്കുകയും ചെയ്യും. അതുപോലെ അതേ, ഞാൻ പറയുന്നു എന്ന പദങ്ങൾ ഓരോ വാക്യത്തിന്റെ

ആരംഭത്തിലും പ്രയോഗിച്ചാലും അത് ഹാസ്യവിഷയമാകും. ഇവിടെ വൈരുദ്ധ്യമല്ല മറിച്ച് ആവർത്തനമാണ് ഹാസ്യത്തിന്ന് നിദാനം.

ഫ്രഞ്ചുചിന്തകനായ ബെർഗ്സൺ ഹാസ്യത്തിന്റെ ഉത്ഭവത്തെക്കുറിച്ച് പറഞ്ഞ അഭിപ്രായം ഗാഢവും സമഞ്ജസവുമാണെന്ന പക്ഷക്കാരനാണ് എം.പി.പോൾ. മൂന്നംശങ്ങളാണ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ സിദ്ധാന്തത്തിനുള്ളത്.

ഹാസ്യം മനുഷ്യനു സവിശേഷമായുള്ള ഒരു ധർമ്മമാണ്. ചിരിക്കുന്ന ജന്തു എന്ന നിർവചനം മാറ്റി ചിരിക്കു വിഷയമായ ജന്തു എന്നാക്കി അവതരിപ്പിക്കുന്നു അദ്ദേഹം. ചിരിക്ക് വിഷയമാകുന്നത് എപ്പോഴും മനുഷ്യനാണെന്നും ഒരു ഭൂവിഭാഗമോ പ്രകൃതവിലാസമോ ഒരിക്കലും ഹാസ്യവിഷയമാകില്ലെന്നും അദ്ദേഹം അഭിപ്രായപ്പെടുന്നു. കുരങ്ങുകളുടെ ചേഷ്ടകൾ നമ്മെ ചിരിപ്പിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിൽ അതിന്നു കാരണം മനുഷ്യരുടെ ചേഷ്ടകളോടുള്ള സാദൃശ്യമാണ്. എപ്പോഴും മാനുഷികമായ ഒന്നായിരിക്കും ഹാസ്യത്തിന്റെ അടിസ്ഥാനം.

രണ്ടാമതായി ബർഗ്സൺ സമർത്ഥിക്കുന്നത് മനുഷ്യജീവിതം അതിന്റെ ചലനാത്മകതയിൽ നിന്നകന്നുപോവുകയും ഒരു യന്ത്രത്തോട് സാദൃശ്യം വഹിക്കുവാൻ തുടങ്ങുകയും ചെയ്യും അതോടെയാണ് ഹാസ്യം ഉളവാകുവാൻ തുടങ്ങുക. ചലനാത്മകവും വികാസ സങ്കോചക്ഷമവുമായ ജീവിതത്തിൽ നിശ്ചലവും യാന്ത്രികവുമായ അംശങ്ങൾ കടന്നുകൂടുകയും ചെയ്യുമ്പോൾ ഹാസ്യവിഷയകമായ സന്ദർഭങ്ങളുണ്ടാവുകയും ചെയ്യുന്നു. കാലദേശവ്യവസ്ഥകൾക്കനുസൃതമായി മനസ്സിന്റെയും ശരീരത്തിന്റെയും വ്യാപാരങ്ങളെ നയിക്കാൻ കഴിയുന്ന ആൾ ഒരിക്കലും ഉപഹാസ്യനാവുകയില്ല. ഒരു തടിയൻ മറിഞ്ഞുവീണത് കണ്ട് നാം ചിരിക്കുന്നത് എന്തുകൊണ്ട്? അതിന്ന് യാന്ത്രികത്വമായ ബന്ധപ്പെട്ട രണ്ടു കാരണങ്ങളുണ്ടാവാം. ഒന്നാമത് അമിതമായ തടി. ശരീരത്തിന്റെ ലാഘവത്വത്തിന്ന് കോട്ടംവരുത്തി അതിനെ യാന്ത്രികമാക്കിയതിന്റെ ഫലം. രണ്ടാമതായി അയാൾ മാർഗ്ഗത്തിനനുസരിച്ച് തന്റെ ഗതിയെ നയിച്ചിരുന്നുവെങ്കിൽ വഴുകയില്ലായിരുന്നു. അങ്ങനെ നയിക്കാൻ സാധിക്കാതെവന്നത് അയാളുടെ സഞ്ചാരക്രമത്തിലുള്ള അശ്രദ്ധകൊണ്ടാണ്. ഈ യാന്ത്രികത്വത്തിന്റെ ബഹുമുഖമായ പ്രകടനങ്ങളിൽനിന്നാണ് ഹാസ്യമുണ്ടാകുന്നത്. ബെർഗ്സൺന്റെ മൂന്നാമത്തെ നിഗമനം ഹാസ്യത്തിന്റെ ഉത്ഭവസ്ഥാനം ഹൃദയമല്ലെന്നും തലച്ചോറാണെന്നുമാണ്. വികാരം ഹാസ്യത്തിന്റെ ശത്രുവാണെന്ന് പറയുന്ന അദ്ദേഹം ആർദ്രവികാരങ്ങൾ മാറ്റിവെച്ചാലേ ഹാസ്യത്തിന് പ്രത്യക്ഷപ്പെടാനാവൂ എന്നും വിശദീകരിക്കുന്നു. വ്യക്തമായ ഒരു നിർവചനവും ഹാസ്യത്തിന്ന് നല്കാനായി കണ്ടെത്തിയിട്ടില്ലെന്നാണ് എം.പി.പോൾ ഈ വിശകലനത്തിലൂടെ വ്യക്തമാക്കുന്നത്. മുഖത്ത് ഒരു മാംസപിണ്ഡം ഉരുട്ടിവെച്ചതുപോലുള്ള മൂക്ക് അയാളുടെ കുറ്റംകൊണ്ട് ഉണ്ടായതെല്ലങ്കിലും പ്രകൃതിതന്നെ അയാളുടെ ചൈതന്യത്തെ കെടത്തുന്ന വൈരൂപ്യം കെട്ടിവെച്ച് അയാളെ യന്ത്രസമാനനാക്കുകയാണ് ചെയ്തത്.

ഭാഷയിലും, ഈ യാന്ത്രികത്വം കടന്നുവരാറുണ്ട്. 'അതെ', 'ഞാൻ പറയുന്നു' എന്നുള്ള വാക്കുകൾ ആവർത്തിച്ചുപയോഗിക്കുന്ന പ്രസംഗകൻ ഏതോ യന്ത്രത്താൽ നയിക്കപ്പെടുന്ന ഒരു മനുഷ്യപ്പാവയായി മാറുകയാണ്. ബാഷ സജീവമായിത്തീരുന്ന തിന്നു പകരം നിർജ്ജീവവും നിരർത്ഥഥകവുമായ സാങ്കേതികശബ്ദങ്ങൾകൊണ്ട് സ്ഥൂലമായിത്തീരുകയാണ് ചെയ്യുന്നത്. ഇത്തരത്തിൽ ഹാസ്യവിഷയകമായ ഏതു ദൃഷ്ടാന്തം നോക്കിയാലും അതിൽ യാന്ത്രികമായ ഒരംശമുണ്ടെന്ന് കണ്ടെത്താൻ കഴിയും.

ഹാസ്യത്തിന്റെ ഉത്ഭവസ്ഥാനം ഹൃദയമല്ലെന്നും തലച്ചോറു മാത്രമാണെന്നുമാണ് ബെർഗ്സൺ അഭിപ്രായപ്പെട്ടിട്ടുള്ളത്. അനുകമ്പ മുതലായ ആർദ്രവികാരങ്ങൽ തത്കാലത്തേക്കെങ്കിലും മാറ്റിവെച്ചാലെ ഹാസ്യത്തിന് പ്രത്യക്ഷപ്പെടാൻ കഴിയൂ. വികാരമുള്ള ഒരാളുടെ ദൃഷ്ടിയിൽ ജീവിതമൊരു ശോകപര്യവസായിയായ നാടകമായും വിചാരശീലനായ ഒരാളുടെ ദൃഷ്ടിയിൽ പ്രഹസനമായും മാറുന്നു. നാം പരിഹസിക്കുന്ന ആളോട് നമുക്ക് സ്നേഹമുണ്ടാകാം. പരിഹസിക്കപ്പെടന്ന ആളും സ്നേഹിക്കപ്പെടുന്ന ആളും രണ്ടാണ്. നാം ഒരാളെ പരിഹസിക്കുന്നത് നമ്മുടെ സാമുദായികബോധംകൊണ്ടാണ്. സ്നേഹിക്കുന്നതാകട്ടെ വ്യക്തിപരമായ ബോധംകൊണ്ടാണ്. ഓരോ മനുഷ്യനും ജീവിതത്തിന്റെ പ്രതിനിധിയായിരിക്കെ ആരെങ്കിലും ജീവിതത്തോടുനേരെ വിരുദ്ധമായ യാന്ത്രികത്വത്തിനു വിധേയനാവുകയാണെങ്കിൽ സമുദായം പരിഹാസം ഉപയോഗിച്ച് അയാളുടെമേൽ പ്രതികാരം ചെയ്യും. സമുദായം പരിമിതമാണ്, ഒരു വർഗത്തിനു ന്യായമായിത്തോന്നുന്നത് മറ്റൊരു വർഗത്തിന്റെ ദൃഷ്ടിയിൽ ഹാസ്യവിഷയമായേക്കാം. എന്നാലും ഹാസ്യം വ്യക്തിപരമായ ഒരു വ്യാപാരമല്ലെന്നും സമൂഹത്തിന്റെ പ്രതികാരപ്രചോദിതമായ പ്രത്യാഘാതമാണെന്നും ബെർഗ്സൺ സമർത്ഥിക്കുന്നു.

മനുഷ്യന്റെ ഉപകരണമായ ഭാഷയിലും ഈ യാന്ത്രികത കടന്നുവരാറുണ്ടെന്ന് ബെർഗ്സൺ പറയുന്നു. പ്രസംഗത്തിനിടയിൽ അതെ ഞാൻ പറയുന്നു. എന്നും മറ്റും ആവർത്തിക്കുന്ന പ്രസംഗകൻ യന്ത്രത്താൽ നയിക്കപ്പെടുന്നു. സാങ്കേതികശബ്ദങ്ങൾകൊണ്ട് പ്രസംഗം സ്ഥൂലമായിത്തീരുന്നു.

ഉപന്യാസം എഴുതുക

ഹാസ്യത്തിന്റെ ഉറവിടത്തെക്കുറിച്ചുള്ള വ്യത്യസ്തമായ വാദമുഖങ്ങൾ ഏതൊക്കെയാണ് ഹാസ്യത്തിന്റെ ഉൽപ്പത്തി മുൻനിർത്തി വ്യാഖ്യാനിക്കുക